

Figury a tropy

Tropy

- **denotát** – přímé vztahování jména k označovanému objektu (určitým slovem nazveme nějakou konkrétní věc, jev)
 - o každé takové slovo pak má i asociativní složku (**konotát**), která vzniká na základě abstraktního myšlení
 - o tedy..pod určitým pojmem si nevybavíme pouze tu věc, kterou přímo, explicitně, označujeme, ale i právě ony konotované významy
 - konotativní význam v sobě zahrnuje všechny významy, které se vnímateli na základě jeho zkušeností vybaví
 - např. slovo *vůl* – jako denotát označuje zvíře...ale víme, že takto označujeme i hlupáky...každý z nás by si pak na základě asociací asi v té souvislosti vybavil i konkrétní lidi :-D (a ti lidi jsou právě ty konotované významy..jestli to chápu dobře ☺)
- cílem tropů je vyjádřit podobnost označovaného (denotátu) s nějakým konotovaným významem, vyvolat konotaci

METAFORA

- z řečtiny = přenesení
- přenášení významu na základě podobnosti (vzhledu, rozměru, množství, funkce)
- čím víc se denotát zašifrovává, tím víc se do popředí dostávají konotované významy a metafora je zajímavější, poskytuje více prostoru pro představivost
- ! rozdíl mezi metaforou a přirovnáním
 - o v přirovnávání porovnáváme jednu skutečnost s druhou, u přirovnání musí být tři členy – co se přirovnává, k čemu se to přirovnává a co je pro oba členy společné
 - o pro přirovnání je charakteristická spojka *jako*
 - o u přirovnání je podobnost vyjádřena explicitně, u metafory ne
 - např. *je mazaný jako liška* (přirovnání) *X je liška* (metafora)
- druhy metafor
 - o **katachreze**
 - spojení logicky nespojitelných pojmenování
 - většinou rozpor mezi podstatným a přídavným jménem
 - *ožehavý oříšek, opírá se o pramen*
 - o **personifikace** (zosobnění)
 - neživým předmětům, zvířatům, rostlinám se přisuzují lidské vlastnosti
 - nejčastěji v pohádkách, bajkách
 - *hory a doly zaplakaly*
 - o **synestézie**
 - zaměňování (míšení) vjemů různého smyslového původu
 - např. *sladký hlas zpěvačky* – její zpěv vnímáme sluchem, neochutnáváme ho :-D
 - používáme běžně, aniž bychom si to uvědomovali – *sladká vůně, ledový pohled, tvrdá hudba, ...*

METONYMIE

- z řečtiny = záměna jména jménem
- přenesení významu na základě souvislosti
- k označení jedné skutečnosti používáme slova označujícího jinou skutečnost – mezi těmito skutečnostmi však musí být nějaký vztah, souvislost
- druhy metonymií
 - **antonomázie**
 - z řečtiny = přejmenování
 - nezbytná je existence všeobecně známé osoby, která se proslavila nějakým výrazným činem, vlastností apod.
 - jméno této osoby pak můžeme nahradit právě tím charakteristickým rysem
 - např. Karel IV. – *otec vlasti*, Komenský – *učitel národů*
 - + přidat to s literárními typy
 - **eufemismus**
 - nahrazení výrazu označujícího nepříjemnou, drsnou skutečnost výrazem jemnějším, mírnějším
 - zemřít – *již na něm roste travička, zhasl plamínek jeho života, ...*
 - **hyperbola**
 - úmyslné zveličení, nadnesení – chceme aby text působil expresivně, emocionálně
 - *Už jsem ti to říkal snad tisíckrát!, Čekám tu už snad sto let., ...*
 - **ironie**
 - jemný výsměch nebo vtipné vyjádření, jehož principem je, že nahlas říkáme opak toho, co si ve skutečnosti myslíme
 - *To se ti teda povedlo!, Ty jsi mi ale hrdina., ...*
 - **litotes**
 - opak hyperboly
 - zmírnění, zjemnění určitého výrazu použitím negace slova opačeného významu
 - *starý - nemladý; to není nemožné*
 - **perifráze**
 - snaha nahradit přímé pojmenování obšírnějším popisem (např. abychom se vyhnuli opakování téhož slova)
 - *Finsko – země tisíců jezer*
 - **synekdocha**
 - záměna části za celek nebo naopak celku za část
 - *nebyla tam ani noha, celá ulice se vzbouřila, ...*

EPITETON

- básnický přívlastek
- druh obrazného pojmenování
- v uměleckém textu je užít proto, aby zdůraznil určitou vlastnost předmětu, aby oživil text – jeho hlavní fce je tedy estetická
- účinek ep. je dán neotřelostí, působivostí, překvapivostí
- není ostrá hranice mezi obyčejným gramatickým a básnickým přívlastkem
- *čarokrásný, zlatoskvoucí, ...*
- **oxymorón**
 - zvláštní druh ep.
 - přídavné jméno je svým významem v rozporu s významem podstatného jména
 - *černé světlo, mrtvé milenky cit, ...*

Figury

- prostředky uměleckého jazyka, jež mají estetickou nebo expresivní funkci, ale **nedochází** u nich k přenášení výrazu (nejedná se o obrazná pojmenování)
- dochází k různým odchylkám od norem běžného jazyka

akrostichon

- počáteční písmena (slabiky) veršů básně (sloky) dávají při čtení shora dolů smysl (jsou tak tvořena slova nebo i celé věty)
- *Vše vystaráno! Nebojím se psot!
Jsme stejné ráže. Dvojice jsme slot.
Lehká a pasák. Špinavý jsme rod.
Lne rovný k rovné. Jako u těch vran.
Och, tahle špína! Špína je nám vhod.
Nás život vypliv. Plijem na život
zde v hampejzu, kde rozbili jsme stan.*
 - (trochu divné, když je tam J a ne I...ale jiný příklad jsem nenašla..tož nevím..)

aliterace

- opakování stejné hlásky, slabiky apod. na začátku dvou/více sousedních slov
- *potkal potkan potkana*

anafora

- opakování téhož slova/slovního spojení na začátku dvou/více sousedních veršů
- *piják nezachytitelných odstínů
piják světél potopených do stínů
piják žen jichž poslouchají sny a hadi*

antiteze

- spojení dvou protikladných motivů, vyjádření; přirovnání opakem, záporný paralelismus
- *přejelas duši železem, ne, sudbo, rukou jemnou*

apostrofa

- oslovení, obracení se na nepřítomné osoby, neživé věci, na někoho, od koho nemůžeme čekat odpověď
- *Hoj ty Štědrý večere, ty tajemný svátku*

apodiopeze

- nedokončená výpověď; a to ne proto, že by autor neměl co sdělit, ale aby upoutal pozornost; graficky obvykle označeno tečkami či pomlčkou
- *abys už vzpomněl na něho, aby...*

asyndeton

- vypouštění spojek, které by čtenář v textu čekal – gradace, prudší dějový spád, stručnost
- *proud řeky hřmí, nabírá na síle, rve břehy, úpí, sténá, ničí vše stále*

elipsa

- z textu jsou vypuštěna slova, která nejsou pro obsah důležitá nebo z kontextu snadno podvědomě doplnitelná
- *Je devět.* (místo Je devět hodin.)

epanastrofa

- opakování slov/slovních spojení na konci jednoho celku a na začátku druhého
- *po tom květu jablíčko.
Jablíčko si jádra chová*

epifora

- opakování slov/slovních spojení na konci verše, celku
- *Ach dítě! Mé dítě drahé!
Dítě drahé – drahé – drahé!*

epizeuxis

- opakování stejných slov za sebou v jednom verši (běžné i v hovorovém jazyce)
- *Náš kohoutek kokrhá, kokrhá*

gradace

- Gradatio = latinsky stupňování
- slova/slovní spojení jsou v textu uspořádána dle svého významu a účinku, nejčastěji od slova významově nejslabšího k nejsilnějšímu
- *nápoj to chutný, lahodný, chuť skvělá, zlatavý mok rajský, ba přímo božský*

inverze

- porušení (obrácení) běžného pořádku slov
- *v paměti mi zůstala tvář ta vrásčitá*

onomatopöia

- o.slova = zvukomalebná – vznikla na základě napodobení zvuku – při vyslovení toho slova by se pak měla vybavit ona vazba na příčinu jeho vzniku
- *mňoukat, bublat*

palindrom

- slovo, věta, verš nemění svůj smysl při čtení od konce
- *jelenovi pivo nelej*

paradox

- zdánlivě nesmyslné tvrzení, spojení pojmů, které si odporují, jsou neočekávané
- *zemři a živ budeš*

paralelismus

- v textu vedle sebe postavíme dvě/více podobné struktury (motivy, větná stavba, ...)

*Oj za horami, za vysokými,
za těmi lesy, za hustými,
a za lesy hustými lichvinskými
vyletoval jasný, mladý sokol
na rychlých křídlech až pod oblaky,
a za tím sokolem tři jestřábi,
tři zbojci-jestřábi jsou se hnali;
oni sokola obletovali,
oni k sokolu doletovali,
ostré zobce mu do těla zatínali,
až jsou oni sokola k zemi strhli,
a strhnuvše tak do smrti ubili.*

*Oj za horami, za vysokými,
za těmi lesy, za hustými,*

*a za lesy hustými lichvinskými
na koni se ubíral dobrý mládec,
on ne kvapem jel, a jen pojížděl
křížem ruce složiv, hlavu přikloniv,
jak by po širém poli hoře rozsíval.
I vzali se odněkud, přiskákali
tři jezdci, všickni sobaky tatarské;
a oni dobrého mládce obskočili,
ze zad, z boku, zepředu naň
doráželi,
ostré šavle mu do těla zatínali,
až jsou oni mládence s koně strhli,
a strhnuvše tak do smrti ubili.*

pleonasmus

- nadměrné použití synonymických slov
- *po modrém blankytu*

polysyndeton

- zdánlivě nadbytečné použití spojek
- *A kouše a drápe a trhá a rve a štěká.*

řečnická otázka

- *Není vyřčena proto, že bychom očekávali odpověď, ale chceme zdůraznit skutečnost v otázce obsaženou*
- *Mám já tohle zapotřebí?*